

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

**КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
З ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ ТУРИЗМУ»**

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	24 «Сфера обслуговування»
Спеціальність	242 «Туризм»
Освітня програма	«Туризм»
Вид дисципліни	обов'язкова
факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу	

Укладач: к.і.н., доцент Посохов І.С.

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор
з науково-педагогічної роботи

“ _____ ” _____ 2018 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Історія туризму

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	24 «Сфера обслуговування»
Спеціальність	242 «Туризм»
Освітня програма	«Туризм»
Вид дисципліни	обов'язкова
факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу	

2018 / 2019 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

“28” серпня 2018 року, протокол № 1

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

канд. іст. наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства Посохов І.С.

Програму схвалено на засіданні кафедри
туристичного бізнесу та країнознавства

Протокол від “28” серпня 2018 року № 1

Завідувач кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

_____ А.Ю. Парфіненко
(підпис)

Програму погоджено методичною комісією
факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Протокол від “28” серпня 2018 року № 1

Голова методичної комісії факультету міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу

_____ Л.І. Григорова-Беренда

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Історія туризму” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за спеціальністю 242 «Туризм».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: політичні та соціокультурні чинники, а також найважливіші тенденції та процеси, що відігравали та продовжують відігравати провідну роль у формуванні та розвитку сучасного світу. При цьому в центрі уваги залишається людина з її потребами, ціннісними орієнтаціями та світоглядними уявленнями.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є:

метою вивчення дисципліни є формування у студентів системи теоретико-практичних знань з історії туризму. Зокрема, засвоєння логіки історичного розвитку туризму та його історичних форм, вивчення досвіду організації і ефективності функціонування сфери туризму в Україні.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

як навчальна дисципліна історія туризму має загальноосвітнє та суто прикладне завдання. Останнє зумовлено фаховою специфікою менеджера готельного, курортного та туристського сервісу, що вимагає знання історії відкриття та туристського засвоєння територій, історії створення туристських фірм, спілок та товариств, досвіду попереднього керівництва туристською галуззю.

1.3. Кількість кредитів:

Денне відділення – 3 кредити

1.4. Загальна кількість годин:

Денне відділення – 90 годин

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
2-й	2-й
Лекції	
32 год.	10 год. (4ауд., 6 дист.)
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.

Самостійна робота	
32 год.	70 год.
Індивідуальні завдання	
10 год.	10 год.

1.6. Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

знати:

основні віхи географічного пізнання світу;

- організаційні форми гостинності на різних етапах історичного розвитку людства;
- історію розвитку транспортних засобів пересування;
- причини та напрямки мандрівництва у часи античності, середньовіччя та новий час;
- особливості розвитку туризму в СРСР та радянській Україні;
- становлення туризму в незалежній Україні;

вміти:

збирати та аналізувати інформацію;

- працювати з фіксованою інформацією, з довідковою літературою, складати тексти доповідей, виступів, статей;
- аналізувати основні передумови та тенденції туристського засвоєння територій;
- визначати та аналізувати основні фактори, що сприяли становленню та розвитку туризму;
- досліджувати зміни у соціальному складі подорожуючих та організаційних формах туризму;
- з'ясувати принципові засади організації туризму та визначати їхню ефективність.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Вступ до курсу «Історія туризму»

1.1. *Поняття «мандрівництво», «туризм» та рекреація*

Різниця між поняттями «мандрівництво», «туризм» та рекреація. Основні характеристики мандрівництва, туризму і рекреації. Ознаки, що відмежовують туризм од мандрівництва і рекреації. Визначення поняття туризм.

1.2. *Природа туризму та його витоки*

Початок ери мандрівництва. Фактори, що сприяли пересуванню людей. Особливості мандрівництва. Зародження сучасного туризму, подорож Томаса Кука.

1.3. *Походження терміну «туризм»*

Перші подорожі з метою туризму. Поява та розповсюдження терміну «туризм». Основні версії виникнення терміну «туризм».

1.4. *Історія туризму як навчальна дисципліна*

Особливості навчальної та наукової дисципліни. Зв'язок «історії туризму» з іншими дисциплінами. Мета, предмет та завдання вивчення дисципліни.

1.5. *Проблеми курсу*

Огляд основних пояснювальних схем історичного розвитку туризму. Дискусія навколо витоків туризму та дати сучасного етапу у розвитку туризму.

Тема 2. Рекреація як соціокультурний феномен: ретроспективний аналіз (від давнини до першої половини XIX століття)

2.1. *Форми рекреації та подорожування у часи Античності*

Загальна характеристика Античності. Основні мотиви подорожувань. Рекреаційні потреби Античності. Шляхи та засоби пересування. Античні форми гостинності.

2.2. Подорожування та рекреація у Середньовіччі

Загальна характеристика Середньовіччя. Основні мотиви подорожей та рекреаційні потреби. Характеристика шляхів сполучення та засобів пересування. Середньовічні форми розміщення.

2.3. Епоха Відродження та її вплив на розвиток рекреаційної сфери та подорожувань

Відродження та його характерні риси. Значення Великих географічних відкриттів та їхній вплив на зміну «картини світу». Зміни в мотивах подорожей та рекреаційних потребах. Розвиток подорожувань, характеристика основних маршрутів.

2.4. Передумови та початок комерційного періоду розвитку туризму (XVIII – початок XIX століть)

Відмінності подорожувань минулих років. Поява ринку туристських послуг. Технічний стрибок та його вплив на формування туризму у самостійну галузь. Зміни в мотивах подорожей. Характеристика засобів розміщення. Розвиток туризму в окремих країнах (Англія, США, Росія).

Тема 3. Мандрівництво та гостинність в Україні (IX – початок XIX століть)

3.1. Образи України в творах іноземних мандрівників

Україна в зображенні античних мандрівників (Геродот, Гіппократ, Птоломей та ін.). Київська Русь (арабські та візантійські джерела). Згадки європейських мандрівників про Україну XV – XVI століть. Україна у творах іноземних мандрівників XVII – XVIII століть.

3.2. Внесок українців у географічні дослідження світу

Подорожі українців за часів Київської Русі та у козацьку добу. Участь українців у географічних дослідженнях світу (Василь Григорович-Барський, Вацлав Ржевуський, Юрій Федорович Лисянський, Микола Миколайович Пржевальський, Микола Миколайович Миклухо-Маклай).

3.3. Зародження та розвиток гостинності в Україні

Гостинність за часів Київської Русі (постоялі двори («ями»)). Гостинність в Україні у XV – XVII столітті (гостинний двір, корчма). Засоби розміщення у XVIII столітті (поштові двори та станції).

Тема 4. Зародження організованого туризму на території України (середина XIX – початок XX століть)

4.1. Виникнення в Україні перших туристських організацій

Кримський гірський клуб. Перші спеціалізовані журнали «Екскурсійний вісник», «Шкільні екскурсії і шкільний музей», «Російський екскурсант». Російське товариство туристів, Російське гірське товариство.

4.2. Туристське освоєння Криму

Входження Криму до складу Російської імперії, політика уряду щодо засвоєння Криму. Рекреаційний потенціал Криму та розвиток інфраструктури. Особливості розвитку південноузбережних міст Криму. Діяльність Кримсько-Кавказького гірського клубу.

4.3. Просвітницько-екскурсійний рух на західноукраїнських землях

Особливості розвитку західноукраїнських земель. Екскурсійно-просвітницька діяльність Івана Вагилевича, Якова Головацького, Івана Нечуй-Левицького, Омеляна Партицького, Миколи та Корнила Устияновичей, Івана Франка. Виникнення товариств «Січ» і «Пласт».

Тема 5. Розвиток туризму в Україні у 20 – 40-х роках XX століття

5.1. Створення та особливості радянської системи керівництва туризмом

Основні засади політики радянської влади в галузі туризму. Створення та діяльність акціонерного товариства «Радянський турист». Всесоюзне товариство

пролетарського туризму. Розвиток масового самодіяльного туризму. Організація товариства «Інтурист». Туристсько-екскурсійне управління.

5.2. Туристсько-екскурсійна справа і краєзнавчий рух в Україні у 1920-х – на початку 1930-х років

Українізація та її вплив на розвиток туристсько-екскурсійного і краєзнавчого руху. Організаційна структура керівництва екскурсійною справою. Харків – центр краєзнавчого руху.

5.3. Туристсько-краєзнавча діяльність товариств «Плай» і «Чорногора» на західноукраїнських землях

Заснування товариства «Плай», основні напрями та форми роботи. Видання журналу «Туристика та краєзнавство». Просвітницько-краєзнавча та екскурсійна діяльність І. Крип'якевича, В. Старосольського, Б. Януша, Ю. Полянського. Створення товариства «Чорногора», основні завдання та форми роботи.

Тема 6. Основні напрями розвитку туризму в Україні у повоєнний період. Початок «рекреаційного буму»

6.1. Відновлення туристсько-екскурсійної діяльності наприкінці 40-х – на початку 50-х років ХХ століття

Основні напрями роботи радянської влади по відновленню туристсько-екскурсійної справи. Розвиток внутрішнього туризму і діяльність профспілок. Відновлення міжнародного туризму.

6.2. Система організації і управління туризмом у 50-60-х роках ХХ століття

Вплив «хрущовської відлиги» на розвиток міжнародного туризму в СРСР. Створення Бюро міжнародного молодіжного туризму «Супутник». Формування монопольних туристських структур в СРСР. Посилення централізації і адміністрування в управлінні туристсько-екскурсійною справою.

6.3. Початок «рекреаційного буму»

Основні фактори стрімкого розвитку туризму. Світоглядні зміни в суспільстві та диференціація рекреаційних потреб. Поняття «образ», «стиль» та «якість» життя. Диверсифікація рекреаційної сфери та туризму. Соціальний склад рекреантів.

Тема 7. Особливості розвитку туризму у 70-80-ті роки ХХ століття

7.1. Розвиток міжнародного туризму

Основні фактори розвитку міжнародного туризму. Особливості розвитку міжнародного туризму в СРСР. Зміст та форми роботи ВАТ «Інтурист». Розвиток матеріально-технічної бази «Інтуристу».

7.2. Масовий туристський рух в Україні

Соціалізація трудового законодавства. Розвиток сфери обслуговування. Зміни у світоглядних уявленнях населення. Зміцнення матеріально-технічної бази туризму. Розвиток самодіяльного туризму.

7.3. Розвиток молодіжного туризму

Ідеологічна складова розвитку молодіжного туризму. Діяльність БММТ «Супутник». Експедиція «Моя Батьківщина – СРСР» – стрижень молодіжного туризму. Види молодіжного туризму. Міжнародний молодіжний туристський обмін: основні організаційні форми.

Тема 8. Проблеми та перспективи розвитку туристсько-рекреаційної сфери України за роки незалежності

8.1. Нормативно-правові засади туристської діяльності в Україні

Закон України «Про туризм» 1995 р. Основні напрями державної політики в галузі туризму. Зміни до закону України «Про туризм» 2004 р. Програму розвитку туризму в Україні до 2005 р. Державна програма розвитку туризму на 2002-2010 роки.

8.2. Сучасний стан розвитку туризму в Україні

Система державного регулювання туризму в Україні. Участь України у Всесвітній туристській організації. Туризм в економіці України. Матеріальна база туризму. Основні проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні.

8.3. *Образи України як туристської країни*

Місце України на світовому ринку рекреаційних послуг. Інтерес до України як до об'єкту туризму. Український туризм в оцінках вітчизняної та іноземної періодики.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Історія туризму як предмет наукового аналізу.												
Тема 1. Вступ до курсу «Історія туризму»	10	4	2			4	12	2				10
Тема 2. Рекреація як соціокультурний феномен: ретроспективний аналіз (від давнини до першої половини XIX століття)	10	4	2			4	12	2				10
Тема 3. Мандрівництво та гостинність в Україні (IX – початок XIX століть)	10	4	2			4	12	2				10
Тема 4. Зародження організованого туризму на території України (середина XIX – початок XX століть)	10	4	2			4	12	2				10
Тема 5. Розвиток туризму в Україні у 20 – 40-х роках XX століття	10	4	2			4	10					10
Тема 6. Основні напрямки розвитку туризму в Україні у повоєнний період	10	4	2			4	10					10
Тема 7. Особливості розвитку туризму у 70 – 80-ті роки XX століття.	10	4	2			4	10					10
Тема 8. Проблеми та перспективи розвитку	20	4	2		10	4	12	2			10	

туристсько-рекреаційної сфери України за роки незалежності												
Усього годин	90	32	16		10	32	90	10			10	70

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ до курсу «Історія туризму»	2
2	Рекреація як соціокультурний феномен: ретроспективний аналіз (від давнини до першої половини XIX століття)	2
3	Мандрівництво та гостинність в Україні (IX – початок XIX століть)	2
4	Зародження організованого туризму на території України (середина XIX – початок XX століть)	2
5	Розвиток туризму в Україні у 20 – 40-х роках XX століття	2
6	Основні напрямки розвитку туризму в Україні у повоєнний період	2
7	Особливості розвитку туризму у 70 – 80-ті роки XX століття.	2
8	Проблеми та перспективи розвитку туристсько-рекреаційної сфери України за роки незалежності	2
	Разом	16

6. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Підготовка до усного опитування на тему: «Вступ до курсу «Історія туризму» з наступних питань: Поняття «мандрівництво», «туризм» та рекреація. Природа туризму та його витоки. Походження терміну «туризм». Історія туризму як навчальна дисципліна.	4
2	Підготовка до усного опитування на тему: «Рекреація як соціокультурний феномен: ретроспективний аналіз (від давнини до першої половини XIX століття)» з наступних питань: Форми рекреації та подорожування у часи Античності. Подорожування та рекреація у Середньовіччі. Відмінності подорожувань минулих років. Поява ринку туристських послуг.	4
3	Підготовка до усного опитування на тему: «Мандрівництво та гостинність в Україні (IX – початок XIX століть)» з наступних питань: Образи України в творах іноземних мандрівників. Внесок українців у географічні дослідження світу. Зародження та розвиток гостинності в Україні	4
4	Підготовка до усного опитування на тему: «Зародження організованого туризму на території України (середина XIX – початок XX століть)» з наступних питань: Виникнення в Україні перших туристських організацій. Туристське освоєння Криму. Просвітницько-екскурсійний рух на західноукраїнських землях.	4
5	Підготовка до усного опитування на тему: «Розвиток туризму в Україні у 20 – 40-х роках XX століття» з наступних питань: Створення та особливості радянської системи керівництва туризмом. Туристсько-екскурсійна справа і краєзнавчий рух в	4

	Україні у 1920-х – на початку 1930-х років.	
6	Підготовка до усного опитування на тему: «Основні напрямки розвитку туризму в Україні у повоєнний період» з наступних питань: Відновлення туристсько-екскурсійної діяльності наприкінці 40-х – на початку 50-х років ХХ століття. Система організації і управління туризмом у 50-60-х роках ХХ століття. Початок «рекреаційного буму».	4
7	Підготовка до усного опитування на тему: «Особливості розвитку туризму у 70 – 80-ті роки ХХ століття» з наступних питань: Розвиток міжнародного туризму. Масовий туристський рух в Україні. Розвиток молодіжного туризму.	4
8	Підготовка до усного опитування на тему: «Проблеми та перспективи розвитку туристсько-рекреаційної сфери України за роки незалежності» з наступних питань: Нормативно-правові засади туристської діяльності в Україні. Сучасний стан розвитку туризму в Україні. Образи України як туристської країни.	4
	Разом	32

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальна навчальна робота покликана сформувати практичні навички роботи студентів зі спеціальною літературою, орієнтувати їх на інтенсивну роботу, критичне осмислення здобутих знань та поглиблене вивчення теоретичних проблем дисципліни «Історія туризму» з метою підвищення якості професійної підготовки.

До форм індивідуальної навчальної роботи віднесено:

укладання глосарію із загальних понять курсу «Історія туризму».

Для виконання завдання необхідно: -використовуючи довідкову літературу та інші інформаційні джерела [93-96], з'ясувати значення запропонованих нижче термінів та записати значення кожного терміну до робочого зошиту з дисципліни «Історія туризму»; -розібратися у сутності кожної запропонованої категорії; -підготуватися до дискусії в аудиторії щодо розуміння вивченого матеріалу; -у випадку наявності декількох тлумачень кожного терміну, обґрунтувати, якої саме інтерпретації дотримується студент і чому;

- за умови, що значення якогось терміну є незрозумілим, зафіксувати запитання до зошиту, а під час дискусії в аудиторії за запропонованими темами, винести їх на обговорення або проконсультуватися з викладачем.

Написання контрольної роботи з дисципліни «Історія туризму».

Контрольна робота передбачає систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань з курсу, розвиток навичок самостійної роботи з літературними джерелами, вміння презентувати результати роботи. Контрольна робота виконується самостійно. На початку семестру кожен студент отримує тему контрольної роботи, що відповідає проблематиці практичних занять та лекційного курсу. Студент має право самостійно обрати тему контрольної роботи заздалегідь узгодивши її з викладачем. Оцінка за контрольну роботу враховується при виставленні загальної оцінки з дисципліни. Під час написання контрольної роботи студент повинен опрацювати не менше п'яти джерел з відповідними посиланнями на них у тексті роботи. Текст роботи має містити реферативне викладення матеріалу з приводу визначеної теми.

Контрольна робота складається з титульної сторінки; змісту; вступу; основної частини; висновків; списку використаної літератури; додатків (за необхідності). Вступ має розкривати актуальність обраної теми, її проблематику та мету завдання. Основна частина має містити реферативне викладення матеріалу теми. У висновку потрібно

викласти міркування стосовно досягнення мети роботи. У друкованому варіанті обсяг роботи повинен становити 7-10 стор. Орієнтовна кількість сторінок у структурі контрольної роботи становить: вступ - 1 стор.; основна частина 5-8 стор.; висновок - 1 стор.; список використаної літератури - 1 стор.

7. Методи контролю

Система оцінювання знань, вмінь та навичок студентів передбачає виставлення оцінок за усіма формами проведення занять.

Перевірка та оцінювання знань студентів може проводитися у наступних формах.

1. Оцінювання роботи студентів під час практичних (семінарських) занять.
2. Оцінка за індивідуальну роботу студентів.
3. Проведення проміжного тестового контролю.
4. Проведення підсумкового модульного контролю.

Оцінка зі змістовного модулю складається з поточної оцінки, яку студент отримує під час практичних (семінарських) занять, оцінки за проміжний тестовий контроль та оцінки за індивідуальну роботу.

Загальна оцінка з дисципліни (модулю) визначається як сукупність балів, що студент отримує за змістовні модулі та модульний контроль.

Порядок поточного оцінювання знань студентів. Поточне оцінювання здійснюється під час проведення практичних (семінарських) занять і має на меті перевірку рівня підготовки студентів до встановлених завдань. Зокрема, поточному контролю підлягають:

1. активність та результативність роботи студента протягом семестру у вивченні програмного матеріалу дисципліни; відвідування занять;
2. виконання індивідуального завдання;
3. виконання проміжного тестового завдання зі змістовного модулю.

Контроль систематичності виконання самостійної роботи та активності на практичних (семінарських) заняттях.

Оцінювання здійснюється за наступними критеріями.

1. ступінь засвоєння матеріалу дисципліни;
2. ознайомлення з основною та додатковою літературою;
3. логіка, стиль виклад матеріалу в письмових роботах та усному виступі, вміння обґрунтувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки.
4. якість, самостійність та своєчасність виконання необхідних завдань.

Проміжний тестовий контроль зі змістовних тем. Проміжний тестовий контроль знань студентів здійснюється шляхом проведення тестування з основних навчальних елементів змістовних тем.

Підсумковий контроль здійснюється у формі екзамену. Загальна тривалість екзамену 2 години. До складання заліку допускаються студенти, які мають задовільну кількість балів зі складених тестів з основних навчальних елементів змістовних модулів, складання глосарію, написання та захисту реферату.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних та семінарських занять. Сума балів, які студент денної форми навчання може набрати за першим та другим розділом, дорівнює 60.

Підсумковий контроль засвоєння матеріалу здійснюється по їх завершенню на підсумкових заняттях та на екзаменаційному занятті.

Оцінка успішності студента з дисципліни є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою.

Семестровий підсумковий контроль з дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень студента. Він проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового екзамену в терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеного цією робочою програмою дисципліни.

Сумарна оцінка за вивчення дисципліни розраховується як сума контрольних оцінок та балів, отриманих за результатами підсумкового семестрового контролю. Загальна сума балів підсумкового семестрового контролю складає 100.

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення екзамену.

Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань дорівнює 40.

8. Схема нарахування балів

Приклад для екзамену

Поточний контроль та самостійна робота										Сума	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	ІНДЗ	Разом	Екзамен	100
5	5	5	5	5	5	5	5	20	60	40	

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
	для екзамену
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

9. Рекомендована література

Основна література

1. Абрамов В.В., Тонкошкур М.В. История туризма. – Х.: ХНАГХ, 2005. – 312 с.
2. Воронкова Л.П. История туризма и гостеприимства. – М. Фаир-Пресс, 2004. – 303 с.
3. Воронкова Л.П. История туризма: Уч. пособие. – Воронеж: НПО «Модек», 2001. – 304 с.
4. Грицкевич В.П. История туризма в древности. – М.-Спб.: Герда, 2005. – 326 с.
5. Дворниченко В.В. Развитие туризма в СССР (1917 - 1983). – М.: ЦРИБ Турист, 2005. – 86 с.
6. Долженко Г.П. История туризма в дореволюционной России и СССР. – Ростов н/Д: Изд-во Ростовского ун-та, 2008. – 191 с.
7. Квартальнов В.А., Федорченко В.К. Орбиты «Спутника»: Из истории молодежного туризма. – К.: Молодь, 2007. – 152 с.
8. Квартальнов В., Федорченко В. Туризма социальный: История и современность. – К.: Вища школа, 2009. – 342 с.

9. Крючков А.А. История международного и отечественного туризма. – М.: НОУ ЛУЧ, 1999. – 102 с.
10. Логинов Л.М., Рухлов Ю.В. История развития туристско-экскурсионного дела. – М.: ЦСТЭ-ЦРИБ «Турист», 2009. – 77 с.
11. Соколова М. В. История туризма: Учеб. пособие. – М.: Мастерство, 2002. – 352 с.
12. Уськин Г.С. Очерки истории российского туризма. – М.-СПб: Герда, 2000. – 219 с.
13. Федорченко В.К., Дьорова Т.А. Історія туризму в Україні. – К, Вища шк., 2002. – 195 с.
14. Шаповал Г.Ф. История туризма: Учеб. пособие. Минск: Экоперспектива, 1999. – 303 с.

Допоміжна література

1. Большой глоссарий терминов международного туризма. – 3.изд., доп. и перераб. – СПб.; М.: Невский Фонд; Издательский дом Герда, 2006. – 936 с.
2. Биржаков М.Б. Введение в туризм: Учебник. – Издание 8-е, перераб. и доп. – СПб.: Невский фонд, 2006. – 443 с.
3. Дитмар А.Б. От Птолемея до Колумба. – М.: Мысль, 2009. – 253 с.
4. З історії вітчизняного туризму: Зб. наук. ст. – К.: ФПУ, Ін-т туризму, 1997. – 280 с.
5. Левковська Л., Чабан Р., Мінін Г. Стан і перспективи розвитку туризму та готельного бізнесу в Україні // Економіка України. – 2003. - №6. – С. 31 – 36.
6. Магидович И.П., Магидович В.И. Очерки по истории географических открытий: В 5 т. – 3-е изд. – М., 2002 – 2006. – 222 с.
7. Міжнародний молодіжний туризм в Україні (70–80-ті роки ХХ ст.) – К.: Ін-т історії України НАН України, 2002. – 58 с.
8. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: Зб. нормативно-правових актів / Під заг. ред. проф. В. К. Федорченка. – К.: Юінком-Інтер, 2002. – 350 с.
9. Про основні напрямки розвитку туризму в Україні до 2010 року: Указ Президента України від 10. 08. 1999. № 973/99 // Уряд. кур'єр. – 1999. – 29 вересня.
10. Сокол Т.Г. Характеристика структури туристичної галузі СРСР в 70–80-х рр. ХХ ст. // Туристично-краєзнавчі дослідження. – Вип. 1: Матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. «Туризм в Україні: економіка та культура»: У 2-х ч. – К., 1998. – Ч. 2. – С. 230–250.
11. Толочко П. П. Київська Русь. – К.: Абрис, 1996. – 350 с.
12. Туризм, гостеприимство, сервис: Словарь-справочник. – М.: Аспект-Пресс, 2002. – 367 с.
13. Туристична експедиція радянської молоді «Моя Батьківщина – СРСР» та діяльність українського бюро «Спутник» по її проведенню (1972-1987 рр.) // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Зб. наук. праць. – Вип. Спеціальний. – К.: Ін-т історії України, УАІН, Національний аграрний ун-т, 2002. – С. 237–249.
14. Уокер Джон Р. Введение в гостеприимство: Учеб. пособие. – М.: Юнити-Дана, 2002. – 607 с.
15. Федорченко В. К. Гостиничный и ресторанный бизнес: история и перспектива // Гостиничный и ресторанный бизнес. – 2001. - №1. – С. 16 – 19; №2. – С. 29 – 34; №3. – С. 16 – 21.
16. Федорченко В.К., Мінін І.М. Туристський словник-довідник: Навч. посібник. – К.: Дніпро, 2000. – 160 с.
17. Федорченко В.К. Туризм на порозі ХХІ века // Гостиничный бизнес. – 2000. - №1. – С. 6 – 11.
18. Цибух В. Туризм в Україні: проблеми та перспективи // Економіст. – 2000. - №6. – С. 34 – 35.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. <http://www.tourism.gov.ua/> – Сайт державної туристичної адміністрації.
2. <http://www.world-tourism.org/> – Сайт з інформацією про розвиток світового туризму.
3. <http://www.encyclopedia.ru/> – «Мир энциклопедий» – російськомовні енциклопедичні видання (енциклопедії, енциклопедичні словники, довідники).
4. <http://www.igh.ras.ru/> – Сайтотека енциклопедичної літератури.
5. www.rubricon.com/ – Енциклопедичний словник «Всемирная история».
6. <http://history.ru/> – Сайтотека з Всесвітньої історії.
7. www.catalog.alloy.ru – Каталог сайтів «Всемирная история».
8. http://rmat-english.narod.ru/slovar/slovar_r.htm – Туристський термінологічний словник (Зорін І.В., Квартальнов В.А.).

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

ІСТОРІЯ ТУРИЗМУ

Методичні рекомендації

(для студентів напрямку підготовки «Туризм»)

УДК [338.48:910.4:796.5](075.8)
ББК 65.441.357+75.8я73 А16

Рецензенти:

Лиман С. І. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри туристичного бізнесу Харківської державної академії культури;

Куделко С. М. – кандидат історичних наук, професор, директор Центру краєзнавства імені П. Т. Тронька.

Історія туризму: методичні рекомендації (для студентів напряму підготовки «Туризм») / укл. І. С. Посохов. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. – 32 с.

Видання містить програму навчальної дисципліни, методичні матеріали до семінарських занять, організаційно-методичні рекомендації до самостійної роботи студентів та проведення контролю знань, теоретичні питання для підготовки до підсумкового контролю. Для студентів денної та заочної форми навчання напряму підготовки «Туризм».

УДК [338.48:910.4:796.5](075.8)
ББК 65.441.357+75.8я73 А16

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2017
© Посохов І. С., уклад., 2017

ЗМІСТ

1. Загальні положення.....	4
2. Програма навчальної дисципліни «Історія туризму».....	6
3. Структура навчальної дисципліни.....	11
4. Методичні матеріали до семінарських занять.....	12
5. Організаційно-методичні рекомендації до самостійної роботи студентів та проведення контролю знань.....	22
6. Теоретичні питання для підготовки до підсумкового контролю.....	28
7. Список рекомендованої літератури.....	30

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Програма навчальної дисципліни «Історія туризму» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів за напрямом підготовки 6.140103 «Туризм».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є загальні закономірності розвитку світового та вітчизняного туризму.

Мета навчальної дисципліни – сформувати знання про виникнення, становлення та вдосконалення туризму, а також розвиток діяльності туристичних організацій. Зокрема, розуміння розвитку базових елементів туризму – географічні відкриття та рекреаційне освоєння регіонів, виникнення та розвиток інституту гостинності та транспортних засобів, вивчення досвіду організації і ефективності функціонування сфери туризму в Україні та в світі.

Основні завдання курсу:

- ✓ розкрити витоки туризму в історії культури, дослідивши динаміку розвитку подорожей, їх цілі, завдання і соціокультурні надбання (мотивація подорожей, рівень географічних і картографічних знань; стан доріг, маршрутів; засобів пересування (транспорт); розміщення і харчування, безпеки, розваг тощо);
- ✓ простежити зміни в географії туризму в різні періоди історії;
- ✓ виявити об'єктивні передумови та причини становлення організаційного туризму і зрозуміти тенденції його розвитку та національну специфіку;
- ✓ розкрити особливості українського туризму, його історію та особливості розвитку на всіх етапах;
- ✓ проаналізувати сучасний стан туризму в Україні;
- ✓ ознайомити та застосувати на практиці нормативні історичні документи міжнародних туристичних організацій, що регламентують діяльність України у сфері туризму;

- ✓ показати географію сучасного міжнародного туризму, основні тенденції та перспективи розвитку.

Основними організаційними формами вивчення дисципліни є лекції, семінарські та практичні заняття, іспит.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- ✓ визначення основних понять курсу;
- ✓ передумови виникнення, становлення екскурсійної та туристичної діяльності;
- ✓ періодизацію історії туризму;
- ✓ організаційні форми гостинності на різних етапах історичного розвитку людства;
- ✓ історію розвитку транспортних засобів пересування;
- ✓ особливості розвитку туризму в СРСР та радянській Україні;
- ✓ етапи розвитку туризму в незалежній Україні;

вміти:

- ✓ збирати та аналізувати інформацію;
- ✓ визначати основні періоди історії міжнародного туризму;
- ✓ характеризувати туризм в Україні;
- ✓ оцінювати геополітичне становище для формування туристичних потоків;
- ✓ пояснювати соціально-економічні чинники і передумови становлення масового туризму;
- ✓ з'ясовувати принципові засади організації туризму в Україні та визначати їх ефективність.

Знання, отриманні під час вивчення дисципліни, сприятимуть більш якісному засвоєнню фахових дисциплін, підготовці наукових статей та здійсненню досліджень у дипломних та магістерських дослідженнях.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ТУРИЗМУ»

Тема 1. Вступ до курсу «Історія туризму»

1.1. *Поняття «мандрівництво», «туризм» та рекреація*

Різниця між поняттями «мандрівництво», «туризм» та рекреація. Основні характеристики мандрівництва, туризму і рекреації. Ознаки, що відмежовують туризм від мандрівництва і рекреації. Визначення поняття туризм.

1.2. *Природа туризму та його витоки*

Початок ери мандрівництва. Фактори, що сприяли пересуванню людей. Особливості мандрівництва. Зародження сучасного туризму, подорож Томаса Кука.

1.3. *Походження терміна «туризм»*

Перші подорожі з метою туризму. Поява та розповсюдження терміна «туризм». Основні версії виникнення терміна «туризм».

1.4. *Історія туризму як навчальна дисципліна*

Особливості навчальної та наукової дисципліни. Зв'язок «історії туризму» з іншими дисциплінами. Мета, предмет та завдання вивчення дисципліни.

1.5. *Проблеми курсу*

Огляд основних пояснювальних схем історичного розвитку туризму. Дискусія навколо витоків туризму та дати сучасного етапу у розвитку туризму.

Тема 2. Рекреація як соціокультурний феномен: ретроспективний аналіз (від давнини до першої половини XIX століття)

2.1. Форми рекреації та подорожування у часи Античності

Загальна характеристика Античності. Основні мотиви подорожувань. Рекреаційні потреби Античності. Шляхи та засоби пересування. Античні форми гостинності.

2.2. Подорожування та рекреація в епоху Середньовіччя

Загальна характеристика Середньовіччя. Основні мотиви подорожей та рекреаційні потреби. Характеристика шляхів сполучення та засобів пересування. Середньовічні форми розміщення.

2.3. Епоха Відродження та її вплив на розвиток рекреаційної сфери і подорожувань

Відродження та його характерні риси. Значення Великих географічних відкриттів та їхній вплив на зміну «картини світу». Зміни в мотивах подорожей та рекреаційних потребах. Розвиток подорожувань, характеристика основних маршрутів.

2.4. Передумови та початок комерційного періоду розвитку туризму (XVIII – початок XIX століття)

Відмінності подорожувань минулих років. Поява ринку туристичних послуг. Технічний стрибок та його вплив на формування туризму у самостійну галузь. Зміни в мотивах подорожей. Характеристика засобів розміщення. Розвиток туризму в окремих країнах (Англія, США, Росія).

Тема 3. Мандрівництво та гостинність в Україні (IX – початок XIX століття)

3.1. Образи України в творах іноземних мандрівників

Україна в зображенні античних мандрівників (Геродот, Гіппократ, Птоломей та ін.). Київська Русь (арабські та візантійські джерела). Згадки

європейських мандрівників про Україну XV–XVI століть. Україна у творах іноземних мандрівників XVII–XVIII століть.

3.2. Внесок українців у географічні дослідження світу

Подорожі українців за часів Київської Русі та у козацьку добу. Участь українців у географічних дослідженнях світу (Василь Григорович-Барський, Вацлав Ржевуський, Юрій Федорович Лисянський, Микола Миколайович Пржевальський, Микола Миколайович Миклухо-Маклай).

3.3. Зародження та розвиток гостинності в Україні

Гостинність за часів Київської Русі (постоялі двори («ями»)). Гостинність в Україні у XV–XVII століттях (гостинний двір, корчма). Засоби розміщення у XVIII столітті (поштові двори та станції).

Тема 4. Зародження організованого туризму на території України (середина XIX – початок XX століття)

4.1. Виникнення в Україні перших туристичних організацій

Кримський гірський клуб. Перші спеціалізовані журнали «Експурсійний вісник», «Шкільні екскурсії і шкільний музей», «Російський екскурсант». Російське товариство туристів, Російське гірське товариство.

4.2. Туристичне освоєння Криму

Входження Криму до складу Російської імперії, політика уряду щодо засвоєння Криму. Рекреаційний потенціал Криму та розвиток інфраструктури. Особливості розвитку південноузбережних міст Криму. Діяльність Кримсько-Кавказького гірського клубу.

4.3. Просвітницько-експурсійний рух на західноукраїнських землях

Особливості розвитку західноукраїнських земель. Експурсійно-просвітницька діяльність Івана Вагилевича, Якова Головацького, Івана Нечуй-Левицького, Омеляна Партицького, Миколи та Корнила Устияновичей, Івана Франка. Виникнення товариств «Січ» і «Пласт».

Тема 5. Розвиток туризму в Україні у 20–40-х роках ХХ століття

5.1. Створення та особливості радянської системи керівництва туризмом

Основні засади політики радянської влади в галузі туризму. Створення та діяльність акціонерного товариства «Радянський турист». Всесоюзне товариство пролетарського туризму. Розвиток масового самодіяльного туризму. Організація товариства «Інтурист». Туристично-екскурсійне управління.

5.2. Туристично-екскурсійна справа і краєзнавчий рух в Україні у 1920-х – на початку 1930-х років

Українізація та її вплив на розвиток туристично-екскурсійного і краєзнавчого руху. Організаційна структура керівництва екскурсійною справою. Харків – центр краєзнавчого руху.

5.3. Туристично-краєзнавча діяльність товариств «Плай» і «Чорногора» на західноукраїнських землях

Заснування товариства «Плай», основні напрями та форми роботи. Видання журналу «Туристика та краєзнавство». Просвітницько-краєзнавча та екскурсійна діяльність І. Крип'якевича, В. Старосольського, Б. Януша, Ю. Полянського. Створення товариства «Чорногора», основні завдання та форми роботи.

Тема 6. Основні напрями розвитку туризму в Україні у повоєнний період. Початок «рекреаційного буму»

6.1. Відновлення туристично-екскурсійної діяльності наприкінці 40-х – на початку 50-х років ХХ століття

Основні напрями роботи радянської влади по відновленню туристично-екскурсійної справи. Розвиток внутрішнього туризму і діяльність профспілок. Відновлення міжнародного туризму.

6.2. Система організації і управління туризмом у 50–60-х роках ХХ століття

Вплив «хрущовської відлиги» на розвиток міжнародного туризму в СРСР. Створення Бюро міжнародного молодіжного туризму «Супутник». Формування монопольних туристичних структур в СРСР. Посилення централізації і адміністрування в управлінні туристично-екскурсійною справою.

6.3. Початок «рекреаційного буму»

Основні фактори стрімкого розвитку туризму. Світоглядні зміни в суспільстві та диференціація рекреаційних потреб. Поняття «образ», «стиль» та «якість» життя. Диверсифікація рекреаційної сфери та туризму. Соціальний склад рекреантів.

Тема 7. Особливості розвитку туризму у 70–80-ті роки ХХ століття

7.1. Розвиток міжнародного туризму

Основні фактори розвитку міжнародного туризму. Особливості розвитку міжнародного туризму в СРСР. Зміст та форми роботи ВАТ «Інтурист». Розвиток матеріально-технічної бази «Інтуристу».

7.2. Масовий туристичний рух в Україні

Соціалізація трудового законодавства. Розвиток сфери обслуговування. Зміни у світоглядних уявленнях населення. Зміцнення матеріально-технічної бази туризму. Розвиток самодіяльного туризму.

7.3. Розвиток молодіжного туризму

Ідеологічна складова розвитку молодіжного туризму. Діяльність БММТ «Супутник». Експедиція «Моя Батьківщина – СРСР» – стрижень молодіжного туризму. Види молодіжного туризму. Міжнародний молодіжний туристичний обмін: основні організаційні форми.

Тема 8. Проблеми та перспективи розвитку туристично-рекреаційної сфери України за роки незалежності

8.1. Нормативно-правові засади туристичної діяльності в Україні

Закон України «Про туризм» 1995 р. Основні напрями державної політики в галузі туризму. Зміни до закону України «Про туризм» 2004 р. Програма розвитку туризму в Україні до 2005 р. Державна програма розвитку туризму на 2002–2010 роки.

8.2. Сучасний стан розвитку туризму в Україні

Система державного регулювання туризму в Україні. Участь України у Всесвітній туристичній організації. Туризм в економіці України. Матеріальна база туризму. Основні проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

для денної та заочної форм освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

Назви тем	Кількість годин											
	Усього	денна форма					Усього	заочна форма				
		у тому числі						у тому числі				
1	2	л	п	лаб.	інд.	с. р.	8	л	п	лаб.	інд.	с. р.
1.1. Передісторія і початок організованого періоду розвитку туризму												
Тема 1. Вступ до курсу «Історія туризму»	10	2	2			6	11	1				10
Тема 2. Рекреація як соціокультурний феномен: ретроспективний аналіз	10	2	2			6	11					10
Тема 3. Мандрівництво та гостинність в Україні (IX – початок XIX століття)	10	2	2			6	11					10
Тема 4. Зародження організованого туризму на території України (середина XIX – початок XX століття)	10	2	2			6	11					10
1.2. Становлення та розвиток туризму в СРСР і радянській Україні												
Тема 5. Розвиток туризму в Україні у	10	2	2			6	11					10

20–40-х роках ХХ століття												
Тема 6. Основні напрямки розвитку туризму в Україні у повоєнний період	10	2	2			6	11					10
Тема 7. Особливості розвитку туризму у 70–80-ті роки ХХ століття	10	2	2			6	11					10
Тема 8. Проблеми та перспективи розвитку туристично-рекреаційної сфери України за роки незалежності	10	2	2			6	13	1				8
Усього годин	90	16	16			48	90	2				78

4. МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття – форма навчального заняття, спрямована на закріплення студентом теоретичних знань, отриманих під час лекцій і в процесі самостійного вивчення матеріалу.

Під час проведення семінарського заняття навколо заздалегідь сформульованих тем, на які студенти готують тези виступів, створюється дискусія, в ході якої розв’язуються проблемні питання.

Тема 1. Вступ до курсу «Історія туризму». Історія туризму як наука

План

1. Предмет, об’єкт і методи вивчення історії туризму.
2. Джерельна база дисципліни.
3. Періодизація розвитку історії туризму як навчальної дисципліни і наукової системи.

Під час висвітлення першого питання слід усвідомити, що серед галузей і навчальних дисциплін гуманітарного циклу, роль і значення яких неухильно зростає, одне з чільних місць посідає історія туризму як система

наукових знань про туризм, його зародження, розвиток, динаміку становлення.

Під час розгляду другого питання слід звернути увагу на те, що предмет вивчення історії туризму складають передусім соціально-економічні та політичні фактори, що впливали та визначали розвиток туризму. Щодо джерельної бази з історії туризму, то зазначимо, що вона охоплює загальноісторичні і спеціальні туристичні джерела. Основний їх масив – історичні джерела, які набувають туристичнознавчого характеру внаслідок специфіки пізнання.

Опановуючи третє питання, необхідно звернути увагу на те, що сучасна наука поділяє розвиток туризму на декілька етапів залежно від зміни наступних факторів: мотивації подорожей; способу подорожей і розвитку транспортних засобів; кількості подорожуючих і охоплення туризмом різних верств населення.

Література до теми

1. Абрамов В.В. История туризма / В.В. Абрамов, М. В. Тонкошкур. – Х. : ХНАГХ, 2005. – 312 с.
2. Воронкова Л.П. История туризма : Уч. пособие / Л.П. Воронкова. – Воронеж : Модек, 2001. – 304 с.
3. Єрмаченко В. Є. Історія туризму. Конспект лекцій для студентів напряму підготовки 0504 «Туризм» / В. С. Єрмаченко, Ю. Ю. Іващенко, Ю. М. Котельникова. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2007. – 96 с.
4. Федорченко В.К. Історія туризму в Україні / В.К. Федорченко, Т. А. Дьорова. – К. : Вища шк., 2002. – 195 с.
5. Шаповал Г.Ф. История туризма : Учеб. пособие / Г. Ф. Шаповал. – Минск : Экоперспектива, 1999. – 303 с.
6. <http://www.world-tourism.org/> – Сайт з інформацією про розвиток світового туризму.

Тема 2. Рекреація як соціокультурний феномен: ретроспективний аналіз

План

1. Загальна характеристика розвитку подорожей у стародавньому світі.

2. Розвиток мореплавства в стародавній Фінікії.
3. Подорожі стародавніх греків і римлян.
4. Розвиток інфраструктури для подорожуючих і традиції гостинності в стародавньому світі.

Готуючись до першого питання, студентам слід уважно переглянути конспект лекції, надалі вони мають розпочати пошукову роботу та підбір необхідного матеріалу щодо кожної окремої проблеми, винесеної на обговорення. Також у процесі обговорення варто визначити мотиви зародження подорожей у стародавньому світі, визначити їх напрямки і передумови.

У процесі підготовки до другого питання студенти повинні ознайомитися з античними міфами, виявити в них згадки про подорожі, мандри, накреслити основні туристичні шляхи. Студентам доцільно було б продемонструвати і проаналізувати стародавні карти, показати особливості нанесення на карту об'єктів тощо.

У процесі підготовки до третього питання, винесеного на обговорення, варто звернути увагу на те, що в античності значно підвищилася увага до подорожей і мандрівок. Саме в Греції виникла наука географія, яка сприяла розвитку уявлень людей про оточуючий світ. Студентам слід розглянути мотиви подорожей в епоху античності, виявити найбільш поширені види туризму (пізнавальний, лікувальний, спортивний та ін.).

Готуючи четверте питання, слід визначити видатних особистостей стародавнього часу, систематизувати їх залежно від ролі та впливу на розвиток туризму. Окремо слід назвати видатних мандрівників та вчених, які сприяли поширенню знань та інтересу до подорожей за рахунок написання наукових праць історичного, географічного та іншого характеру.

Література до теми

1. Абрамов В.В. История туризма / В.В. Абрамов, М. В. Тонкошкур. – Х. : ХНАГХ, 2005. – 312 с.

2. Воронкова Л.П. История туризма и гостеприимства / Л. П. Воронкова. – М. : Фаир-Пресс, 2004. – 303 с.
3. Грицкевич В.П. История туризма в древности / В. П. Грицкевич. – М.-СПб. : Герда, 2005. – 326 с.
4. Крючков А.А. История международного и отечественного туризма / А. А. Крючков. – М. : НОУ ЛУЧ, 1999. – 102 с.
5. Соколова М. В. История туризма : Учеб. пособие / М.В. Соколова. – М. : Мастерство, 2002. – 352 с.
6. http://rmat-english.narod.ru/slovar/slovar_r.htm – Туристичний термінологічний словник (Зорін І.В., Квартальнов В.А.).

Тема 3. Мандрівництво та гостинність в епоху Середньовіччя

План

1. Основні чинники розвитку подорожей в епоху Середньовіччя.
2. Паломництво як культурний феномен. Місіонерські подорожі.
3. Основні види подорожей в епоху Середньовіччя.
4. Характеристика подорожей на території Київської Русі.

При підготовці першого питання студенту важливо усвідомити, що основними чинниками розвитку подорожей в епоху Середньовіччя були: розвиток економіки; міграції; політичні чинники; релігійні чинники; розвиток науки та мистецтва. Варто глибоко проаналізувати і схарактеризувати кожен із цих чинників.

Готуючись до другого питання про паломництва, слід уважно прочитати конспект лекції, а також ознайомитися із рекомендованою літературою, щоб доповнити і поглибити лекційний матеріал. Подорожі пілігримів у Палестину почалися вже в III–IV ст. У IV ст. в Єрусалимі був побудований храм Гробу Господнього, який є й нині основною святинею та центром прочанства усього християнського світу. Вже в VI ст. для прочан з Галлії (Франція) був складений маршрут (суходільний) від берегів Рони до Йордану.

Найбільше масове пересування людей у середньовічній Європі відбувалося за часів хрестових походів, що здійснювалися лицарями,

релігійними діячами та купцями з європейських країн, які вирушали на Близький Схід заради влади та багатств. Слідом за ними рухались на Схід священики і прочани в супроводі незліченних юрб знедолених з метою пошуку кращої долі. Хрестові походи були на той час найграндіознішим переміщенням великих мас населення на далеку відстань.

Готуючись до третього питання, потрібно уважно ознайомитися з лекцією і основною та додатковою літературою.

Аналізуючи четверте питання про подорожі на території Київської Русі, слід проаналізувати поїздки княгині Ольги, котра вважається першою жінкою-мандрівницею в державі.

Література до теми

1. Воронкова Л.П. История туризма : Уч. пособие / Л.П. Воронкова. – Воронеж : Модек, 2001. – 304 с.
2. Грицкевич В.П. История туризма в древности / В. П. Грицкевич. – М.-СПб. : Герда, 2005. – 326 с.
3. Долженко Г.П. История туризма в дореволюционной России и СССР / Г. П. Долженко. – Ростов н/Д : Изд-во Ростовского ун-та, 1988. – 191 с.
4. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2003. – 300 с.
5. Толочко П. П. Київська Русь / П.П. Толочко. – К. : Абрис, 1996. – 350 с.
6. Федорченко В.К. Туристичний словник-довідник : Навч. посібник / В.К Федорченко, І.М. Мінін. – К. : Дніпро, 2000. – 160 с.

Тема 4. Зародження організованого туризму в Україні та світі у ХІХ – на початку ХХ ст.

План

1. Основні чинники та напрямки розвитку туризму і системи гостинності у світі в ХІХ – на початку ХХ ст.
2. Туристична діяльність Томаса Кука.
3. Розвиток туризму на українських землях у складі Російської імперії в ХІХ – на початку ХХ ст.

4. Роль українського національно-культурного руху в розвитку туризму на українських територіях у складі Австро-Угорщини (друга половина XIX – початок XX ст.).

Вивчаючи перше питання, радимо уважно ознайомитися із конспектом лекції. Доцільно з'ясувати соціально-економічний, політичний, суспільний розвиток провідних країн світу, а також з'ясувати, як це впливало на розвиток подорожей і туризму.

Розглядаючи друге питання, доцільно проаналізувати біографію Т. Кука, а також в цілому зародження туризму у тоді провідній країні світу – Великій Британії. Радимо вяснити, як прогресивний економічний розвиток країни сприяв розвитку там туризму і появі туристичної діяльності.

Аналізуючи третє, четверте і п'яте питання, варто пам'ятати, що українські землі були роз'єднані і мали колоніальний статус у складі різних держав. Незважаючи на це, там інтенсивними темпами розвивався туризм. Варто проаналізувати зародження нового напрямку туризму – краєзнавчого.

Література до теми

1. Абрамов В.В. История туризма / В.В. Абрамов, М. В. Тонкошкур. – Х. : ХНАГХ, 2005. – 312 с.
2. Биржаков М.Б. Введение в туризм : Учебник / М. Б. Биржаков. – Издание 8-е, перераб. и доп. – СПб. : Невский фонд, 2006. – 443 с.
3. Воронкова Л.П. История туризма : Уч. пособие / Л.П. Воронкова. – Воронеж : Модек, 2001. – 304 с.
4. З історії вітчизняного туризму: Зб. наук. ст. – К. : ФПУ, Ін-т туризму, 1997. – 280 с.
5. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2003. – 300 с.
6. Федорченко В.К. Історія туризму в Україні / В.К. Федорченко, Т. А. Дьорова. – К, Вища шк., 2002. – 195 с.
7. <http://history.ru/> – Сайтотека з Всесвітньої історії.

Тема 5. Розвиток туризму у XX столітті

План

1. Соціально-економічні чинники розвитку туризму у світі в ХХ ст.
2. Особливості світової туристичної індустрії та основні види туризму в світі в ХХ ст.
3. Створення та діяльність міжнародних туристичних організацій у ХХ ст.

Даючи відповідь на перше питання теми, радимо почати з того, що ХХ ст. в західноєвропейських країнах було періодом активного розвитку туристичних фірм, масового будівництва готелів, мотелів, різного роду розважальних закладів. Європейський туризм у період після Другої світової війни мав орієнтацію переважно на прийом американських туристів і був джерелом доларових надходжень для країни, що приймає.

Розглядаючи друге питання, варто зазначити основні тенденції розвитку туризму в ХХ ст. У ХХ ст. основними видами туризму були: авіатуризм, круїзи, автотуризм, гірський, лікувальний, освітній, екзотичний, зелений.

Аналізуючи третє питання, радимо звернути особливу увагу на другу половину ХХ ст., адже саме тоді утворилося близько 200 міжнародних туристичних організацій. Міжнародні туристичні організації відрізняються за статусом, цілями, задачами та формами організації.

Література до теми:

1. Абрамов В.В. История туризма / В.В. Абрамов, М. В. Тонкошкур. – Х. : ХНАГХ, 2005. – 312 с.
2. Воронкова Л.П. История туризма и гостеприимства / Л. П. Воронкова. – М. : Фаир-Пресс, 2004. – 303 с.
3. Грицкевич В.П. История туризма в древности / В. П. Грицкевич. – М.-СПб. : Герда, 2005. – 326 с.
4. Крючков А.А. История международного и отечественного туризма / А. А. Крючков. – М. : НОУ ЛУЧ, 1999. – 102 с.
5. Соколова М. В. История туризма : Учеб. пособие / М.В. Соколова. – М. : Мастерство, 2002. – 352 с.
6. <http://www.world-tourism.org/> – Сайт з інформацією про розвиток світового туризму.

Тема 6. Туризм в Радянському Союзі

План

1. Становлення радянського туризму у 20–30-ті рр. ХХ ст.
2. Діяльність найбільших туристичних організацій в СРСР.
3. Соціальна структура туристичного потоку в 70–80-ті роки ХХ ст.
4. Особливості радянського туризму.

Аналізуючи перше питання, слід звернути увагу на основні ідеологічні засади радянської влади, які й визначали розвиток туризму. Акцентувати свою увагу слід на тому, що наприкінці 30-х рр. туризм в СРСР (як і в багатьох інших країнах світу) набув великого розмаху, став звичним засобом відпочинку для мільйонів людей.

Готуючи відповідь на друге запитання, варто зосередити свою увагу на основних радянських туристичних організаціях – «Радянський турист», «Товариство пролетарського туризму», «Інтурист», «Супутник» та ін. Особливу увагу слід звернути на те, які саме види туризму вони розвивали – внутрішній, зовнішній, дитячий, молодіжний тощо.

При відповіді на третє питання увагу слід зосередити на соціальній структурі туристичного потоку у 1970–80-ті рр.

Четверте питання охоплює особливості розвитку туризму, студентам тут варто зосередитися на тому, що Радянський Союз створив найбільшу в світі базу соціального і самодіяльного туризму. У 1970–1980-ті рр. великого розмаху набув соціальний туризм. Робітники майже всіх підприємств могли отримати путівки через свої профспілки всього за 30 % їх реальної вартості.

Література до теми

1. Воронкова Л.П. История туризма : Уч. Пособие / Л.П. Воронкова. – Воронеж : Модек, 2001. – 304 с.
2. Дворниченко В.В. Развитие туризма в СССР (1917–1983) / В. В. Дворниченко. – М. : ЦРИБ Турист, 1985. – 86 с.
3. Долженко Г.П. История туризма в дореволюционной России и СССР / Г. П. Долженко. – Ростов н/Д : Изд-во Ростовского ун-та, 1988. – 191 с.

4. Квартальнов В.А. Орбиты «Спутника» : Из истории молодежного туризма / В. А. Квартальнов. – К. : Молодь, 1987. – 152 с.
5. Крючков А.А. История международного и отечественного туризма / А. А. Крючков. – М. : НОУ ЛУЧ, 1999. – 102 с.
6. Міжнародний молодіжний туризм в Україні (70–80-ті роки ХХ ст.). – К. : Ін-т історії України НАН України, 2002. – 58 с.

Тема 7. Міжнародний туризм на сучасному етапі

План

1. Основні тенденції розвитку туризму в світі на межі ХХ–ХХІ ст.
2. Значення міжнародного туризму на сучасному етапі розвитку.
3. Діяльність міжнародних туристичних організацій.

У першому питанні варто знати, що на межі ХХ і ХХІ ст. у світі продовжувалося зростання кількості туристичних подорожей. У зв'язку з чим зростає й зайнятість у туристичній індустрії. На межі ХХ і ХХІ ст. кожна 15-та людина на Землі прямо чи опосередковано була пов'язана з індустрією туризму.

Аналізуючи друге питання, радимо розпочати з того, що туризм є однією з найважливіших галузей економіки. Саме питання розвитку туризму стоїть в ряді першочергових завдань економічного піднесення багатьох країн, адже значення туризму у світі постійно зростає. Це зумовлено тим, що надходження від міжнародного туризму є важливим показником економічного зростання країн світу. Найбільший розвиток міжнародний туризм одержав у західноєвропейських країнах. На долю цього регіону припадає понад 70% світового туристичного ринку і близько 60% валютних надходжень. Приблизно 20% приходить на Америку, менше 10% – на Азію, Африку й Австралію разом узяті.

Досліджуючи третє питання, варто почати з того, що визначити туристичні організації, які існують у сучасному світі.

Література до теми

1. Абрамов В.В. История туризма / В.В. Абрамов, М. В. Тонкошкур. – Х. : ХНАГХ, 2005. – 312 с.
2. Воронкова Л.П. История туризма : Уч. пособие / Л.П. Воронкова. – Воронеж : Модек, 2001. – 304 с.
3. Єрмаченко В. Є. Історія туризму. Конспект лекцій для студентів напряму підготовки 0504 «Туризм» / В. С. Єрмаченко, Ю. Ю. Іващенко, Ю. М. Котельникова. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2007. – 96 с.
4. Федорченко В.К. Туризм на порозі ХХІ века / В.К Федорченко // Гостиничный бизнес. – 2000. – №1. – С. 6 – 11.
5. Шаповал Г.Ф. История туризма : Учеб. пособие / Г. Ф. Шаповал. – Минск : Экоперспектива, 1999. – 303 с.
6. http://rmat-english.narod.ru/slovar/slovar_r.htm – Туристичний термінологічний словник (Зорін І.В., Квартальнов В.А.).

Тема 8. Розвиток туризму в незалежній Україні

План

1. Стан туристичної справи в Україні в 90-ті рр. ХХ ст.
2. Український туризм як складова міжнародного туризму.
3. Основні тенденції та перспективи розвитку вітчизняного туризму на рубежі ХХ–ХХІ ст.

У першому питанні варто знати, що є основними напрямками державної політики в галузі туризму. Важливим кроком у створенні правових засад туристичної діяльності стало прийняття 15 вересня 1995 р. Верховною Радою України Закону України «Про туризм» (першого такого закону на теренах колишнього СРСР), який визначив стратегію і конкретні завдання розвитку туристичної сфери, став свідченням посилення уваги з боку законодавчої та виконавчої гілок влади до туристичної галузі, її проблем і перспектив.

Аналіз другого питання слід розпочати з того, що український туризм є органічною частиною міжнародного туризму. У 1997 р. Україну прийнято дійсним членом до Всесвітньої туристичної організації (ВТО), а у вересні 1999 р. на 13-й Генеральній асамблеї ВТО у м. Сантьяго (Чилі) обрано до керівного органу ВТО – Виконавчої ради.

Розглядаючи третє питання, варто знати, що в 1990-ті та попередні роки було створено правові засади, туристичні організації України значно активізували свою діяльність у розвитку внутрішнього та міжнародного туризму.

Література до теми

19. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2003. – 300 с.
20. З історії вітчизняного туризму: Зб. наук. ст. – К.: ФПУ, Ін-т туризму, 1997. – 280 с.
21. Левковська Л. Стан і перспективи розвитку туризму та готельного бізнесу в Україні / Л. Левковська, Р. Чабан, Г. Мінін // Економіка України. – 2003. – №6. – С. 31 – 36.
22. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О.О. Любіцева. – К. : Альтерпрес, 2002. – 436 с.
23. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: Зб. нормативно-правових актів / За заг. ред. проф. В. К. Федорченка. – К. : Юінком-Інтер, 2002. – 350 с.
24. Про основні напрямки розвитку туризму в Україні до 2010 року: Указ Президента України від 10. 08. 1999. № 973/99 // Уряд. кур'єр. – 1999. – 29 вересня.
25. Цибух В. Туризм в Україні: проблеми та перспективи / В. Цибух // Економіст. – 2000. – №6. – С. 34 – 35.
26. <http://www.tourism.gov.ua/> – Сайт державної туристичної адміністрації.
27. <http://www.world-tourism.org/> – Сайт з інформацією про розвиток світового туризму.

5. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ТА ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Успіх курсу вирішальним чином залежить від регулярної самостійної роботи студентів з підготовки до занять і виконання індивідуальних завдань. Самостійна робота студентів передбачає роботу на семінарських заняттях, а також виконання індивідуальних і колективних модульних завдань, що в сукупності є обов'язковою умовою допуску до складання іспиту. До форм самостійної роботи також входить:

1. Вивчення додаткової літератури.
2. Робота з нормативно-правовими документами, що відображають процес розвитку туризму.
3. Підготовка до практичних (семінарських) занять.
4. Підготовка до проміжного та підсумкового контролю.
5. Самостійне опрацювання матеріалу. Написання реферату.

Поглиблення й закріплення знань, одержаних студентами під час лекцій і в процесі самостійної роботи, відбувається на семінарських заняттях.

Робота на семінарських заняттях включає обговорення проблемних питань теми, комп'ютерне тестування, підготовку есе та презентацій у програмі *Microsoft Power Point* та інші види завдань. Виконання індивідуальних і колективних модульних завдань відбувається як в аудиторний, так і в позааудиторний час.

Саме семінарське заняття є тією творчою лабораторією, де всебічно активізується та інтенсифікується мислення студента, формуються навички аналізу й культура полеміки. Практично забезпечує необхідний оперативний зв'язок між викладачем і студентом при закріпленні програмного матеріалу, розвиває самостійність у студентів при оцінюванні окремих науково-архівознавчих проблем, їх практичній реалізації, стимулює загальний інтелектуальний потенціал, підвищує відповідальність за результати своєї праці.

Готуючись до семінарського заняття, студент насамперед повинен ознайомитись із планом заняття, списком інформаційних джерел, перечитати лекційні записи й відповідний розділ підручника чи посібника. Крім джерел, визначених програмою дисципліни, студентам рекомендується опанувати публікації у фахових журналах, науково-популярній літературі, переглянути веб-сайти матеріалів із історії туризму, Міністерства культури України, музейних установ, що допоможе зорієнтуватись у широкому колі поглядів, думок, позицій, накопиченому досвіді туристичної справи. Підсумком

підготовки до семінарського заняття має бути розширений план виступу, який повинен містити тези (основні положення) за кожним із питань заняття. Готуватися до виступу слід із таким розрахунком, щоб викласти зміст одного питання за 7-10 хвилин.

В умовах рейтингової системи оцінювання знань студентів головним об'єктом стають їх уміння, навички та результати творчої діяльності впродовж вивчення теми, а критеріями оцінки – ступінь оволодіння різними формами роботи.

Курс передбачає індивідуальне тестування (під час семінарських занять) та підготовку індивідуального творчого завдання – підготовку і виступ із презентацією або есе.

Кожен вид робіт знаходить віддзеркалення в бальній оцінці. В результаті відвідування лекцій і семінарських занять, а також виконання індивідуальних завдань студент може набрати за період вивчення дисципліни певну кількість балів.

Індивідуальне завдання є складовою частиною самостійної роботи. Індивідуальне завдання передбачає систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань з курсу, розвиток навичок самостійної роботи з літературними джерелами, вміння презентувати результати роботи.

За допомогою індивідуальних завдань студент глибше вивчає найбільш складні проблеми туристичної справи, вчиться правильно оформлювати роботу та доповідати результати своєї праці. Підготовка завдання включає в себе такі етапи: 1) вибір теми; 2) підбір і вивчення спеціальної літератури та нормативно-правових актів; 3) складання плану; 4) викладення змісту теми; 5) оформлення завдання.

Індивідуальне завдання виконується самостійно. На початку семестру кожен студент отримує тему завдання, що відповідає проблематиці практичних занять та лекційного курсу. Студент має право самостійно обрати тему завдання, заздалегідь узгодивши її з викладачем. Під час

проведення практичних занять студент повинен презентувати результати своєї роботи у режимі PowerPoint з використанням мультимедійного обладнання. Оцінка за індивідуальне завдання враховується при виставленні загальної оцінки з дисципліни.

Під час написання індивідуального завдання студент повинен опрацювати не менше п'яти джерел з відповідними посиланнями на них у тексті роботи. Текст роботи має містити реферативне викладення матеріалу з приводу визначеної теми.

Індивідуальне завдання складається з титульної сторінки; змісту; вступу; основної частини; висновків; списку використаної літератури; додатків (за необхідності).

Вступ має розкривати актуальність обраної теми, її проблематику та мету завдання. Вступ і висновки завдання разом не повинні перевищувати одну чверть його обсягу.

Основна частина має містити реферативне викладення матеріалу теми. Виклад матеріалу повинен бути чітким, логічним і послідовним. Необхідно вживати туристичні терміни, властиві даній науці, уникати незрозумілих понять і складних граматичних зворотів.

У висновку потрібно викласти міркування стосовно досягнення мети роботи.

Студенту доцільно звернути увагу на такі характерні недоліки, які трапляються при написанні індивідуального завдання і які можуть призвести до незадовільної оцінки: механічне, дослівне переписування використаної літератури; поверховий, не аргументований виклад основних теоретичних положень; невідповідність між змістом роботи та її планом; абстрактний виклад теми, відсутність посилань на нормативні документи законодавчих органів України; недбалість і неграмотність викладу.

Отже, основними вимогами до написання індивідуального завдання є вміння виділяти головні теоретичні питання і роз'яснювати їх на

конкретному матеріалі, логічно та послідовно розкривати зміст теми, використовуючи при цьому сучасну літературу.

Оформлення індивідуального завдання. У друкованому варіанті обсяг роботи повинен становити 7 – 10 стор. Орієнтовна кількість сторінок у структурі реферату становить: вступ – 1 стор.; основна частина 5 – 8 стор.; висновок – 1 стор.; список використаної літератури – 1 стор. Оформлення списку використаної літератури є важливою складовою написання індивідуального завдання. При оформленні списку використаної літератури слід окремо виділяти джерела (нормативно-правові акти тощо), додаткову літературу та архівні документи.

Проміжний тестовий контроль зі змістовних тем. Проміжний тестовий контроль знань студентів здійснюється шляхом проведення тестування з основних навчальних елементів змістовних тем.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних та семінарських занять. Сума балів, які студент денної форми навчання може набрати за першим та другим тематичним блоком, дорівнює 60.

Підсумковий контроль здійснюється у формі заліку. Загальна тривалість заліку – 1,5 години. До складання заліку допускаються студенти, які мають задовільну кількість балів зі складених тестів з основних навчальних елементів змістовних модулів, написання та захисту індивідуального завдання.

Оцінка успішності студента з дисципліни є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою.

Сумарна оцінка за вивчення дисципліни розраховується як сума контрольних оцінок та балів, отриманих за результатами підсумкового семестрового контролю.

Загальна сума балів підсумкового семестрового контролю складає 100.

Загальна кількість балів за успішне виконання залікових завдань дорівнює 40.

Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота											Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	ІНДЗ	Разом	Залік	100
5	5	5	5	5	5	5	5	20	60	40	

Шкала перерахування оцінок результатів навчання у різних системах оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
50-100	зараховано
1-50	не зараховано

ТЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

1. Природа туризму та його витоки.
2. Туризм як соціально-культурний феномен.
3. Туристична освіта в Україні.
4. Проблема виникнення туризму.
5. Особливості подорожувань у часи античності.
6. Великі географічні відкриття та їхній вплив на зміну «картини світу» і розвиток подорожувань.
7. Христофор Колумб та його час.
8. Навколосвітня подорож Васко да Гама та її значення для розвитку подорожувань.
9. Система гостинності за часів Середньовіччя.
10. Томас Кук як основоположник сучасного туризму.
11. Київська Русь у згадках іноземних мандрівників.
12. Навколосвітня подорож Ф. Магеллана і її значення для становлення нового світогляду сучасників.
13. Василь Григорович-Барський – видатний український мандрівник.
14. Перші готелі, ресторани і кав'ярні європейських столиць.

15. Краєзнавство як основа туристичної діяльності в Західній Україні наприкінці XIX – початку XX ст.
16. Життєвий шлях та науковий доробок Миколи Миколайовича Миклухо-Макля.
17. Формування транспортної інфраструктури наприкінці XIX – XX ст.
18. Розвиток гірського руху в Європі.
19. Особливості розвитку готельної справи у м. Києві у XIX столітті.
20. Готельна справа у Харкові наприкінці XIX століття: основні тенденції розвитку.
21. Просвітницько-краєзнавча діяльність Івана Франка.
22. Становлення радянської системи організації відпочинку та дозвілля.
23. Туристично-краєзнавчий рух в Україні у 1920-х – на початку 1930-х років.
24. Створення та діяльність БММТ «Супутник».
25. Іноземний туризм в СРСР наприкінці 1950-х – протягом 1960-х років.
26. Загальносвітові тенденції у розвитку туризму у другій половині XX століття.
27. Міжнародні туристичні організації.
28. Масовий туризм: становлення і розвиток.
29. Соціокультурне значення туризму.
30. Діяльність клубів туристів в СРСР.
31. Соціальний туризм в Україні у 1970–1980-х роках.
32. Форми організації молодіжного туризму в Україні 1970–1980-х років.
33. Міжнародний молодіжний туристичний обмін в СРСР та Україні.
34. Нормативно-правова база розвитку туризму в Україні.
35. Проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні на сучасному етапі.
36. Сучасний міжнародний екотуризм.
37. Сучасний готельний бізнес, його класифікація. Найбільші готелі світу.

38. Професійна етика в сфері туризму і гостинності.
39. Участь України в міжнародних туристичних організаціях.

6. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Походження терміна «туризм».
2. Термінологічна дискусія «туристський» чи «туристичний».
3. Що вивчає «Історія туризму» як навчальна дисципліна?
4. У чому полягають основні проблеми курсу «Історія туризму»?
5. Розкрийте відмінності між поняттями «мандрівництво», «туризм» та рекреації.
6. Розкажіть про витоки туризму.
7. Специфіка рекреації та подорожувань на стародавньому Сході.
8. Схарактеризуйте особливості розвитку «туризму» у часи Античності.
9. Які мотиви спонукали до подорожей у Середньовічний період?
10. Розкрийте найхарактерніші риси подорожувань у епоху Відродження.
11. У чому полягають особливості розвитку «туризму» у XVIII – на початку XIX століть?
12. Які історичні джерела містять перші відомості про «Руську землю»?
13. Що Вам відомо про перші типи помешкань для подорожніх?
14. Арабські подорожування епохи Середньовіччя.
15. Подорожування під час монголо-татарської навали.
16. Особливості подорожей та рекреацій у Київській Русі.
17. Найвідоміші мандрівники–іноземці, які подорожували Україною протягом IX–XIX століть.
18. Назвіть найбільш відомих мандрівників-іноземців, що подорожували Україною в різні часи.
19. Схарактеризуйте передумови виникнення мандрівництва в Україні.
20. Розкажіть про внесок українців у світову історію подорожей.

21. Які чинники сприяли розвитку готельної справи в другій половині XIX – на початку XX ст.?
22. Яке місце посідає І.Я. Франко в історії вітчизняного туризму?
23. Розкажіть про туристично-краєзнавчу діяльність товариств «Плай» і «Чорногора» на західноукраїнських землях.
24. З яких причин у другій половині XIX ст. Крим став привабливим курортним регіоном?
25. Назвіть організаторів туристично-екскурсійних заходів у Галичині і на Волині.
26. Розкажіть про туристично-екскурсійну діяльність товариств «Січ» і «Пласт» в Західній Україні.
27. Назвіть перші туристичні організації в Російській імперії.
28. Схарактеризуйте передумови зародження туристично-екскурсійного руху на західноукраїнських землях.
29. Зародження готельної справи в Україні.
30. Дослідницькі експедиції XVIII–XIX століть.
31. Діяльність Кримсько-Кавказького гірського клубу.
32. Формування основних туристичних центрів у першій половині XX століття.
33. Науково-дослідні експедиції в радянській Росії у 1920-х – 1930-х роках.
34. Зміст та значення туристичної роботи під час Великої Вітчизняної війни.
35. Характеристика основних напрямків розвитку туризму у другій половині XX століття.
36. Що Вам відомо про розвиток матеріально-технічної бази туризму у міжвоєнний період?
37. Розкрийте особливості управління туризмом у міжвоєнний період.
38. Коли і з якою метою керівництво туристичною справою в СРСР було передано профспілкам?

39. Основні напрямки розвитку туризму в СРСР та Україні.
40. Шкільний туристично-краєзнавчий рух.
41. Система підготовки професійних кадрів з туризму в СРСР.
42. Туристичні організації СРСР.
43. Курортна справа в СРСР.
44. Самодіяльний туризм у СРСР.
45. Основні досягнення радянської системи туризму.
46. Розвиток іноземного туризму в СРСР.
47. Основні проблеми радянської системи туризму.
48. Внесок українців у географічні дослідження земної кулі.
49. Рекреаційне освоєння Криму.
50. Роль ООН у розвитку світового туризму.
51. Діяльність Всесвітньої туристичної організації.
52. Основні положення Хартії туризму та Кодексу туриста.
53. Сучасний стан розвитку туризму в Україні.
54. Гарантування захисту та прав безпеки туристів в Україні.
55. Підготовка кадрів для туристичної галузі в Україні.
56. Активізація міжнародної туристичної діяльності України як складової зовнішньоекономічної діяльності.

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

15. Абрамов В.В. Історія туризму / В.В. Абрамов, М. В. Тонкошкур. – Х. : ХНАГХ, 2005. – 312 с.
16. Воронкова Л.П. История туризма и гостеприимства / Л. П. Воронкова. – М. : Фаир-Пресс, 2004. – 303 с.
17. Воронкова Л.П. История туризма : Уч. пособие / Л.П. Воронкова. – Воронеж : Модек, 2001. – 304 с.
18. Грицкевич В.П. История туризма в древности / В. П. Грицкевич. – М.-СПб. : Герда, 2005. – 326 с.
19. Дворниченко В.В. Развитие туризма в СССР (1917–1983) / В. В. Дворниченко. – М. : ЦРИБ Турист, 1985. – 86 с.

20. Долженко Г.П. История туризма в дореволюционной России и СССР / Г. П. Долженко. – Ростов н/Д : Изд-во Ростовского ун-та, 1988. – 191 с.
21. Єрмаченко В. Є. Історія туризму. Конспект лекцій для студентів напряму підготовки 0504 «Туризм» / В. С. Єрмаченко, Ю. Ю. Іващенко, Ю. М. Котельникова. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2007. – 96 с.
22. Квартальнов В.А. Орбиты «Спутника» : Из истории молодежного туризма / В. А. Квартальнов. – К. : Молодь, 1987. – 152 с.
23. Крючков А.А. История международного и отечественного туризма/ А. А. Крючков. – М. : НОУ ЛУЧ, 1999. – 102 с.
24. Логинов Л.М. История развития туристско-экскурсионного дела / Л. М. Логинов, Ю.В. Рухлов. – М. : ЦСТЭ-ЦРИБ «Турист», 1989. – 77 с.
25. Соколова М. В. История туризма : Учеб. пособие / М.В. Соколова. – М. : Мастерство, 2002. – 352 с.
26. Федорченко В.К. Історія туризму в Україні / В.К. Федорченко, Т. А. Дьорова. – К, Вища шк.,2002. – 195 с.
27. Шаповал Г.Ф. История туризма : Учеб. пособие / Г. Ф. Шаповал. – Минск : Экоперспектива, 1999. – 303 с.

Допоміжна література

1. Авадяева Е.Н. 100 великих мореплавателей / Е. Н. Авадяева, Л. И. Зданович. – М., 2000. – 512 с.
2. Большой глоссарий терминов международного туризма. – 3-е изд., доп. и перераб. – СПб.; М. : Невский Фонд; Герда, 2006. – 936 с.
3. Биржаков М.Б. Введение в туризм : Учебник / М. Б. Биржаков. – Издание 8-е, перераб. и доп. – СПб. : Невский фонд, 2006. – 443 с.
4. Варипаєв О. М. Мандрівництво у східнослов'янській культурі: Автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.04 / О.М. Варипаєв; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2000. – 19 с.
5. Гуляев В.Г. Туристские перевозки (документы, правила, формуляры, технология) / В. Г. Гуляев. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 368 с.
6. Дитмар А.Б. От Птолемея до Колумба / А.Б. Дитмар. – М. : Мысль, 1989. – 253 с.
7. З історії вітчизняного туризму: Зб. наук. ст. – К. : ФПУ, Ін-т туризму, 1997. – 280 с.
8. Квартальнов В. А. Иностранный туризм / В. А. Квартальнов. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 312 с.
9. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2003. – 300 с.
10. Левковська Л. Стан і перспективи розвитку туризму та готельного бізнесу в Україні / Л. Левковська, Р. Чабан, Г. Мінін // Економіка України. – 2003. – №6. – С. 31 – 36.
11. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О.О. Любіцева. – К. : Альтерпрес, 2002. – 436 с.

12. Міжнародний молодіжний туризм в Україні (70–80-ті роки ХХ ст.). – К. : Ін-т історії України НАН України, 2002. – 58 с.
13. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні : Зб. нормативно-правових актів / За заг. ред. проф. В. К. Федорченка. – К. : Юінком-Інтер, 2002. – 350 с.
14. Про основні напрямки розвитку туризму в Україні до 2010 року: Указ Президента України від 10. 08. 1999. № 973/99 // Уряд. кур'єр. – 1999. – 29 вересня.
15. Сокол Т.Г. Характеристика структури туристичної галузі СРСР в 70–80-х рр. ХХ ст. / Т.Г. Сокол // Туристично-краєзнавчі дослідження. – Вип. 1: Матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. «Туризм в Україні: економіка та культура»: У 2-х ч. – К., 1998. – Ч. 2. – С. 230–250.
16. Толочко П. П. Київська Русь / П.П. Толочко. – К. : Абрис, 1996. – 350 с.
17. Туризм, гостеприимство, сервис: Словарь-справочник. – М. : Аспект-Пресс, 2002. – 367 с.
18. Уокер Джон Р. Введение в гостеприимство : Учеб. пособие / Джон Р. Уокер. – М. : Юнити-Дана, 2002. – 607 с.
19. Федорченко В. К. Гостиничный и ресторанный бизнес: история и перспектива / В.К Федорченко // Гостиничный и ресторанный бизнес. – 2001. – №1. – С. 16 – 19; №2. – С. 29 – 34; №3. – С. 16 – 21.
20. Федорченко В.К. Туристичний словник-довідник : Навч. посібник / В.К Федорченко, І.М. Мінін. – К. : Дніпро, 2000. – 160 с.
21. Федорченко В.К. Туризм на порозі ХХІ века / В.К. Федорченко // Гостиничный бизнес. – 2000. – №1. – С. 6 – 11.
22. Цибух В. Туризм в Україні: проблеми та перспективи / В. Цибух // Економіст. – 2000. – №6. – С. 34 – 35.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

9. <http://www.tourism.gov.ua/> – Сайт державної туристичної адміністрації.
10. <http://www.world-tourism.org/> – Сайт з інформацією про розвиток світового туризму.
11. <http://www.encyclopedia.ru/> – «Світ енциклопедій» – енциклопедичні видання (енциклопедії, енциклопедичні словники, довідники).
12. <http://www.igh.ras.ru/> – Сайтотека енциклопедичної літератури.
13. www.rubricon.com/ – Енциклопедичний словник «Всесвітня історія».
14. http://rmat-english.narod.ru/slovar/slovar_r.htm – Туристичний термінологічний словник (Зорін І.В., Квартальнов В.А.).